

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

ЗАТВЕРДЖЕНО
 на засіданні кафедри
 логопедії і спеціальних методик
 протокол № ____ від ____ 202__
 р.
 Завідувач кафедри
 _____ **Олексій ГАВРИЛОВ**

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ МОТОРИКИ
ООК – 07

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС

Викладач (викладачі)	Гаврилова Наталія Степанівна
Контактний телефон	0632452082
E-mail	kaflogoped@ukr.net , kaflogoped@kpnu.edu.ua
Профайл викладача	https://logo.kpnu.edu.ua/sklad-kafedry/havrylova-nataliia-stepanivna/
Назва освітньої програми	Спеціальна освіта (Логопедія).
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	016 Спеціальна освіта
Статус дисципліни	Освітній компонент професійної підготовки.
Сторінка курсу в MOODLE	https://moodle.kpnu.edu.ua/course/view.php?id=8100

ПРЕРЕКВІЗИТИ І КОРЕКВІЗИТИ КУРСУ

Міждисциплінарні зв'язки	Основи невропатології, Логопедія. Методика логопедичної підтримки дітей з комбінованими порушеннями, Логомасаж. Логогімнастика.
Мова викладання	Українська
<i>Обсяг дисципліни</i>	
	Характеристика навчальної дисципліни

Найменування показників

	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	2021-2022	2021-2022
Семестр вивчення	1	1
Кількість кредитів ЄКТС	3	3
Загальний обсяг годин	90 год.	90 год.
Кількість годин навчальних занять	30 год.	16 год.
Лекційні заняття	10 год.	6 год.
Практичні заняття	10 год.	6 год.
Семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	10 год.	4 год.
Самостійна та індивідуальна робота	60 год.	74 год.
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен
Анотація курсу.	Програма навчальної дисципліни “<u>Методика формування артикуляційної моторики</u>” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра “<u>Спеціальна освіта (Логопедія)</u>”. Тип дисципліни: цикл професійної та професійно-практичної (професійно-орієнтованої) підготовки. Предметом вивчення навчальної дисципліни є: особливості корекції порушень артикуляційної моторики у дітей з порушеннями мовлення. Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів: 1. Характеристика та діагностика порушень артикуляційної моторики у дітей та дорослих. 2. Особливості формування артикуляційної моторики (індивідуальний підхід).	
Консультації з навчальної дисципліни	Онлайн-консультації або очні консультації (згідно графіка)	
Мета і завдання курсу	Мета: сформувати у здобувачів вищої освіти вміння формувати індивідуальні програми корекції порушень артикуляційної моторики та формувати її шляхом використання логомасажу, артикуляційної та дихальної гімнастики Завдання: 1) актуалізувати, розширити та закріпити знання про будову та функціонування м'язево-неврологічного комплексу артикуляційного апарату; 2) сформувати уміння виявляти типи порушення артикуляційної моторики; 3) сформувати уміння перспективно планувати процес корекції порушень артикуляційної моторики з урахуванням виявлених індивідуальних особливостей; 4) сформувати вміння корегувати порушення артикуляційної моторики поєднуючи засоби логомасажу, артикуляційну та дихальну гімнастику.	
	ФОРМАТ КУРСУ	

Форми та види проведення навчальних занять	лекційні заняття, практичні заняття, лабораторні заняття, індивідуальні завдання, самостійна робота, що враховує виконання студентами індивідуальних завдань.		
Методи та форми контролю	<u>Методи контролю:</u> опитування на практичних заняттях, участь в дискусіях, результати аналізу відеоматеріалів, вирішення проблемних кейсів, тощо. <u>Форми контролю:</u> розробка презентацій, індивідуальних програм, індивідуальних або групових проєктів.		
Необхідне технічне та програмне забезпечення, обладнання	Технічне комп'ютерне забезпечення для показу презентацій, відео матеріалів (Навчальних фільмів з демонстрацією процесу обстеження артикуляційної моторики та фрагментами логопедичної роботи з дітьми, презентації до лекцій).		
Індивідуальні завдання	Вивчення наукової літератури з предмету. Розробка презентацій. Відео чи аудіо звіти за результатами виконання практичних завдань. Протоколи обстеження та їх аналіз. Розробки фрагментів індивідуальних та фронтальних логопедичних занять. Спеціально сформовані індивідуальні програми корекції порушень артикуляційної моторики.		
Інтегральна компетентність (ІК) Загальні компетентності (ЗК) Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти. ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з порушеннями мовлення. СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність в галузі логопедії з урахуванням особливих потреб дітей. СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій. СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проєкти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.		
СХЕМА КУРСУ			
Денна форма			
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин		
	разом	у тому числі	

			лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
	Змістовий модуль 1. Характеристика та діагностика порушень артикуляційної моторики у дітей та дорослих.							
	Тема 1. Типи порушення артикуляційної моторики.	12	2	2			8	
	Тема 2. Діагностика порушень артикуляційної моторики.	12	2			2	8	
	Разом за змістовим модулем 1	26	4	2		2	16	
	Змістовий модуль 2. Особливості формування артикуляційної моторики (індивідуальний підхід).							
	Тема 1. Формування індивідуальних програм корекції порушень артикуляційної моторики.	12	2			2	8	
	Тема 2. Методика корекції порушень артикуляційної моторики обмежуючо-рухового типу.	14	2	2		2	8	
	Тема 3. Методика корекції порушень артикуляційної моторики активно-рухового та рухового-регуляційного типів.	12		2		2	8	
	Тема 4. Методика корекції порушень артикуляційної моторики кінестетичного-чутливого та динамічно-рухового типів.	14	2	2		2	8	
	Тема 5. Корекція порушень артикуляційної моторики комбінованого типу.	12		2			10	
	Разом за змістовим модулем 2	64	6	8		8	42	
	Разом годин	90	10	10		10	60	
	Заочна форма							
	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
		разом	у тому числі					
			лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
	Змістовий модуль 1. Характеристика та діагностика порушень артикуляційної моторики у дітей та дорослих.							

Тема 1. Типи порушення артикуляційної моторики.	12	2				10	
Тема 2. Діагностика порушень артикуляційної моторики.	14	2			2	10	
Разом за змістовим модулем 1	26	4			2	20	
Змістовий модуль 2. Особливості формування артикуляційної моторики (індивідуальний підхід).							
Тема 1. Формування індивідуальних програм корекції порушень артикуляційної моторики.	14	2			2	10	
Тема 2. Методика корекції порушень артикуляційної моторики обмежуючо-рухового типу.	12		2			10	
Тема 3. Методика корекції порушень артикуляційної моторики активно-рухового та рухового-регуляційного типів.	12		2			10	
Тема 4. Методика корекції порушень артикуляційної моторики кінестетичного-чутливого та динамічно-рухового типів.	12		2			10	
Тема 5. Корекція порушень артикуляційної моторики комбінованого типу.	14					14	
Разом за змістовим модулем 2	64	2	6		2	54	
Разом годин	90	6	6		4	74	
Програмні результати навчання		РН 4. Добирати та застосовувати ефективні методики комплексного оцінювання розвитку дітей, рефлексувати та критично аналізувати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей з порушеннями мовлення та організації логопедичного супроводу.					
		РН 5. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з порушеннями мовлення, забезпечувати ефективність власних дій.					
		РН 9. Вільно спілкуватись усно і письмово українською та іноземною мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері логопедії, спеціальної та інклюзивної освіти в цілому.					
		РН 10. Відшуковувати необхідні дані у науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.					
		РН 12. Організовувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з порушеннями мовлення в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.					
		РН 14. Створювати та реалізовувати наукові розробки та/або освітні проекти, спрямовані на					

	підвищення якості організації освітнього середовища для дітей з порушеннями мовлення.
ПОЛІТИКА КУРСУ	
1. Необхідність дотримання обов'язкових принципів академічної доброчесності, визначених Кодексом академічної доброчесності в КПНУ https://drive.google.com/file/d/1W_tRKAqt4kKFyD1zNzR76uxVZY3mUjBV/view та Положенням про дотримання академічної доброчесності https://drive.google.com/file/d/1nVC6hDHeT4WxNS5c45xybMiWBEVDdbGpb/view 2. Відвідування занять здобувачами вищої освіти є обов'язковою складовою організації освітнього процесу. Про неможливість відвідування занять з поважних причин мають завчасно повідомляти викладача (-ів). Деталі за покликанням: https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view 3. Підтримується креативна ініціатива здобувача (-ів) вищої освіти.	
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ	
Форми оцінювання	Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю. Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача, а також індивідуального завдання (виконання та захист тематичної роботи). Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі. https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view https://drive.google.com/file/d/0B4IW4J1OFZAoLXVNNzg2bFJTRng2ZVFjdnA0dEV1YmFiOXYY4/view?resourcekey=0-CxWU4B0hXDwe08EZrsfoQ

Іспит (1 семестр)

Поточний і модульний контроль (60 балів)			Іспит	Сума
Модуль 3 (20 балів)	Модуль 4 (30 балів)		40	100
		Самостійна робота		
Поточний контроль	Поточний контроль	МКР		
20 балів	10 балів	20 балів		

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
			екзаменаційна	Залікова
			відмінно	зараховано
90-100	A (відмінно)	10		
82-89	B (дуже добре)	25		
75-81	C (добре)	30		
67-74	D (задовільно)	25		
60-66	E (достатньо)	10	задовільно	

35-59	FX		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F			

**Перелік
орієнтовних
питань до
підсумкового
контролю**

1. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують рухи нижньої щелепи (відкривання та закривання рота). Вкажіть, які з них при відкриванні рота розслабляються, а які напружуються.
2. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію губ "Посмішка". Вкажіть, які з них при розтягуванні губ розслабляються, а які напружуються.
3. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію губ "Трубочка". Вкажіть, які з них при витягуванні губ розслабляються, а які напружуються.
4. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію губ "Оскал". Вкажіть, які з них при опусканні кутиків губ розслабляються, а які напружуються.
5. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію губ "Качечка". Вкажіть, які з них при стисканні губ розслабляються, а які напружуються.
6. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію язика "Лопата". Вкажіть, які з них при витягуванні широкого кінчика язика вперед розслабляються, а які напружуються.
7. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію язика "Гірка вниз". Вкажіть, які з них при відтягуванні язика назад розслабляються, а які напружуються.
8. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію язика "Гірка вгору". Вкажіть, які з них при підніманні кінчика язика вгору розслабляються, а які напружуються.
9. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію язика "Кішечка сердиться". Вкажіть, які з них при тому, що впирається кінчик язика в нижні зуби особливо сильно напружуються.
10. Назвіть м'язи антагоністи, що забезпечують позицію язика "Голочка". Вкажіть, які з них при вузькій спинці язика розслабляються, а які напружуються.
11. Назвіть м'язи, що забезпечують рухи язичка. Вкажіть які із них при піднятті його вгору напружуються, а які розслабляються.
12. Назвіть пари черепно-мозкових нервів, що забезпечують іннервацію артикуляційного апарату.
13. Опишіть будову та функції стріопалідарної системи.
14. Опишіть будову та функції ретикулярної формації.
15. Опишіть будову та функції пірамідної системи.
16. Назвіть центри у корі головного мозку, що забезпечують розвиток моторної функції мовлення. Які психічні процеси функціонують за їхньої участі.
17. Назвіть та опишіть вправи для дослідження рухливості язика. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення.
18. Назвіть та опишіть вправу для дослідження рухливості язичка. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення.
19. Назвіть та опишіть вправи для дослідження рухливості нижньої щелепи. Опишіть симптоми, які вказують на її порушення.
20. Назвіть та опишіть вправи для дослідження рухливості губ. Опишіть симптоми, які вказують на їх порушення.
21. Назвіть та опишіть завдання для дослідження орального кінестетичного праксису. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення.
22. Назвіть та опишіть вправи для дослідження пальцевого кінестетичного праксису. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення.

	23. Назвіть та опишіть завдання для дослідження орального кінетичного праксису. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення. 24. Назвіть та опишіть вправи для дослідження пальцевого кінетичного праксису. Опишіть симптоми, які вказують на його порушення. 29. Охарактеризуйте артикуляційні вправи. Опишіть їх у відповідності до ступеня складності при виконанні. 30. Охарактеризуйте різні види масажу, які застосовують для корекції порушень артикуляційної моторики. 31. Охарактеризуйте дихальні вправи залежності від супровідного застосування диференційованих засобів. Які із них застосовують з метою розвитку артикуляційної моторики. 32. Охарактеризуйте умови для проведення логопедичного масажу. 33. Охарактеризуйте умови для проведення артикуляційної та дихальної гімнастики. 34. Опишіть інструментарій для проведення логомасажу. 35. Назвіть типи порушення артикуляційної моторики. 36. Опишіть руховий-обмежуючий тип порушення артикуляційної моторики. 37. Опишіть активно-руховий тип порушення артикуляційної моторики. 38. Опишіть руховий-регуляційний тип порушення артикуляційної моторики. 39. Опишіть чутливий-кінестетичний тип порушення артикуляційної моторики. 40. Опишіть динамічно-руховий тип порушення артикуляційної моторики. 41. Назвіть артикуляційні позиції базові для формування звуків мовлення. 42. Методика формування позицій «посмішка» та «напружена посмішка» при активно-руховому типі порушення. 43. Методика формування позицій «посмішка» та «напружена посмішка» при спастичності. 44. Методика формування позицій «трубочка» та «качечка» при активно-руховому типі порушення. 45. Методика формування позицій «трубочка» та «качечка» при руховому-регуляційному типі порушення. 46. Методика формування позицій «трубочка» та «качечка» при незрощенні верхньої губи. 47. Методика формування позиції «оскал» при активно-руховому типі порушення. 48. Методика формування позиції «оскал» при спастичності. 49. Методика формування позиції «лопата» при активно-руховому типі порушення. 50. Методика формування позиції «лопата» при руховому-регуляційному типі порушення. 51. Методика формування позиції «лопата» при короткій під'язиковій вуздечці. 52. Методика формування позицій «голодний вовк», «парканчик» при активно-руховому типі порушення. 53. Методика формування позицій «голодний вовк», «парканчик» при руховому-регуляційному типі порушення. 54. Методика формування правильного прикусу (корекція прогенії, прогнатії). 55. Методика формування позиції «гірка вниз». 56. Методика формування позиції «кішечка сердиться». 57. Методика формування позиції «гірка вверху» при активно-руховому типі порушення. 58. Методика формування позиції «гірка вверху» при руховому-регуляційному типі порушення.
--	---

	59. Методика формування позиції «язичок вверху» при зниженому блювотному рефлексі. 60. Методика формування позиції «язичок вверху» при підвищеному блювотному рефлексі. 61. Методика формування позиції «гірка вверху» при наявності під'язикової вуздечки. 62. Опишіть прийоми проведення логопедичного масажу. 63. Охарактеризуйте правила корекції порушень артикуляційної моторики при активно-руховому типі порушення. 64. Охарактеризуйте правила корекції порушень артикуляційної моторики при руховому-регуляційному типі порушення. 65. Охарактеризуйте правила корекції порушень артикуляційної моторики при руховому-обмежуючому типі порушення. 66. Охарактеризуйте правила корекції порушень артикуляційної моторики при чутливому кінестетичному типі порушення. 67. Охарактеризуйте правила корекції порушень артикуляційної моторики при динамічно-руховому типі порушення. 68. Назвіть артикуляційні позиції уявлення про які формують при чутливому кінестетичному типі порушення. 69. Назвіть артикуляційні переключення, які формують при динамічно-руховому типі порушення. Та охарактеризуйте методику їх формування. 70. Охарактеризуйте методику формування уявлення про артикуляційні позиції при кінестетичному чутливому типі порушення. 71. Методика формування уявлення про артикуляцію голосних звуків мовлення. 72. Методика формування уявлення про артикуляцію губно-губних звуків мовлення. 73. Методика формування уявлення про артикуляцію губно-зубних звуків мовлення. 74. Методика формування уявлення про артикуляцію задньоязикових звуків мовлення. 75. Методика формування уявлення про артикуляцію передньоязикових звуків мовлення (т, д, н). 76. Методика формування уявлення про артикуляцію свистячих звуків мовлення. 77. Методика формування уявлення про артикуляцію шиплячих звуків мовлення. 78. Методика формування уявлення про артикуляцію звука -л-. 79. Методика формування уявлення про артикуляцію звука -р-. 80. Методика формування умінь переключатися з позиції “Посмішка” на позицію “Трубочку”. 81. Методика формування умінь переключатися з позиції “Посмішка” на позицію “Оскал”. 82. Методика формування умінь переключатися з позиції язика “Лопата” (кінчик язика внизу) на позицію “Гірка вверху” (кінчик язика вверху). 83. Методика формування умінь переключатися з позиції “Язик вперед” на позицію “Язик назад” (“Киця п’є молоко”). 84. Методика формування умінь переключатися з позиції “Кінчик язика вузький” (тягнеться до носа) на позицію “Кінчик язика широкий” (кінчик язика накриває верхню губу).
Рекомендована література (основна, допоміжна, інтернет-ресурси)	Основна: 1. Логопедичний масаж при тяжких порушеннях мовлення: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта. Логопедія / Укладач : О. В. Ласточкіна. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2022. – 128 с.

	2. Гаврилова Н.С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. 200 с. 3. Ласточкіна О. В. Логопедичний масаж: курс лекцій. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Корекційна освіта. Логопедія»/ О. В. Ласточкіна. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. 80с. 4. Степашко М.В., Сухостат Л.В. Масаж і лікувальна фізична культура в медицині: підручник. К.: ВСВ «Медицина», 2010. 352 с. Допоміжна: 1. Кошелевський Р. Основи дитячої рефлексотерапії. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 248 с. 2. Неврологія: підручник / І.А. Григорова і ін.; за ред. І.А. Григорова, Л.І. Соколова. Київ: ВСВ «Медицина», 2014. 616 с. 3. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» / Н.А.Лопатинська. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 152 с. 4. Ревуцька О. В. (2008). Взаємозв'язок аномалій зубощелепної системи та мовленнєвих порушень у дітей. Наук. часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова: 11: 178–182. 5. Ткач О.М. Використання масажу для подолання дизартричних порушень. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип. 10. / За ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. 432 с. Інтернет джерела: Анатомія та фізіологія з патологією. За редакцією засл. діяча науки техніки України Я.І. Федюка, засл. лікаря України к.м.н. Л.С. Білика, доц. М.Х. Микули https://shron1.chtyvo.org.ua/Fedoniuk_YaI/Anatomiia_ta_fiziolohiia_z_patolohiiei.pdf?PHPSESSID=q53ag5p32gtuu6fbvuv0u7kqm2 Гаврилова Н.С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. https://aqce.com.ua/vipusk-n8-2017/gavrilova-ns-tipi-porushen-artikuljacijnoi-motoriki-ta-osoblivosti-ih-korekcii.html Гаврилова Н.С. Класифікація порушень артикуляційної моторики. https://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/gavrilova-ns-klasifikacija-porushen-artikuljacijnoi-motoriki.html Гаврилова Н.С. Методика корекції порушення артикуляційної моторики рухового обмежуючого типу. http://www.er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1255/ Гаврилова Н.С. Логопедичний масаж, як засіб корекції порушень артикуляційної моторики у дітей. https://aqce.com.ua/download/publications/177/265.pdf/ Дідкова Л.М. Корекційна робота при стертій дизартрії. http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16873/Didkova.pdf;jsessionid=2DD5B75161D99F796697B1B3BC69C957?sequence=1 Мартинюк О.Л. Використання логопедичного масажу в корекції артикуляційних розладів. https://vseosvita.ua/library/metodicnij-posibnik-vikoristanna-logopedic-nogo-masazu-v-korekcii-artikulacijnih-rozladiv-289391.html
--	---

	Інтернет-ресурси: 1. Пошукова система Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського. – Режим доступу до електронних ресурсів - http://www.nbuv.gov.ua/ 2. Пошукова системи Інтернет. – Режим доступу до електронних ресурсів: http://www.google.com.ua/ 3. Пошукова системи Інтернет. — Режим доступу до електронних ресурсів: http://www.yandex.ua http://aqce.com.ua/ Збірник наукових праць «Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)
--	--